

ali pisati nisem mogel, roka se mi je tresla. Pogledal sem skozi okno, vse mi je migljalo pred očmi. Čez dvor je gnal korporal Petra mojega. Za njima je hitela sključena starka. Za oglom je izginil korporal z jetnikom, starka je postala, gledala v jednomér za njima, zmajevala z glavo, sklepala roki — napósled je smelo in pospešno ubrala pot za njima. — Kmalu sem jo videl omahovati izza družega ogla. Na lice je tiščala rjavo ruto, tiščala, tiščala. — Za pol ure mi je izginila v polji.

Tri tedne pozneje je kosmat stražmešter v barbarskem jeziku zbrani četi objavljaj, da je c. kr. vojaško sodišče obsodilo Petra zaradi prestopka prvega ubega v mirnih časih v trimesečen zápor, poostren s postom, s temnico in s trdim ležiščem. Razložil nam je tudi, da je sodišče postopalo le zato tako milostivo, ker se je obsojenec pri vojaškem oblastvu v Celji sam naznanil.

Predno je prišel Peter iz zapóra, bil sem prestavljen v druge kraje, daleč stráni od tovarišev svojih.

Književna poročila.

IV.

Statistischer Bericht der Handels- und Gewerbekammer in Laibach über die volkswirtschaftlichen Zustände in Krain. Erstattet an das hohe k. k. Handelsministerium für das Jahr 1880. — Laibach. Verlag der krainischen Handels- und Gewerbekammer. Buchdruckerei Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 465 × IV.

Ne hudujte se, cenjeni čitatelji „Ljubljanskega Zvona“, da vas hočem seznaniti s knjigo, ki ima nemški naslov, in ki je po svojem lici namenjena trgovinskemu ministerstvu, a ne slovenskemu izobraženemu občinstvu, za katero piše ta list. Imam važne uzroke, da stopam na dan s tem poročilom, ki nima zabavne namere, ki ni niti tiste poučne-znanstvene vrste, katero smo Slovenci do zdaj gojili. Z ocenjevanjem te knjige bi rad opozoril na to, da bi začeli Slovenci baviti se tudi z obrtnimi in kupčijskimi razmerami po Slovenskem v obče, osobito pa po Kranjskem. To sicer ni lehak predmet, a kaj treba je, da se ga z veliko brižnostjo poprimemo. Mal začetek bode tudi s tem storjen, ako takih knjig, kakeršna je pričujoča, ne zalágamo kar tako, marveč se potrudimo, razvozlavati njih „hiroglife“. Kar je v ti knjigi, smeli bi mi „idealni“ Slovenci skoraj imenovati „hiroglife“. Knjiga je sicer debela, a suha, suha, skoraj nič kot številke in same številke, pa rubrike in kolone. Zdaj pa naj človek, ki piše za beletrističen list, ima veselje o taki knjigi! In vendar čutim precej veliko zadovoljstvo o nji; kajti knjigo bi najrajši krstil „ein treues Bild des Herzogthums Krain“.

Ta knjiga nam v materialnem (in nekoliko v duševnem) obziru véрно slika vojvodino Kranjsko. Kakor kaže pogled nánjo, ima poleg obširnega u v o d a (str. 1—222) te-le oddelke: 1. prvotna produkcija, 2. fabrikacija, 3. kupčija in promet, 4. glavni sumarij, 5. poprečne tržne cene v Ljubljani.

Uvod ima te predale: *a*) razmere o prebivalstvu na Kranjskem, *b*) gibanje ljudstva (s 3 poglavji), *c*) državni dohodki (s 17 poglavji), *č*) zdravstvene zadeve in dobrodelni zavodi (z 11 poglavji), *d*) sumarij o vseh učilnicah, *e*) izkaz o upravljanji deželnih zakladov, *f*) sumarij o društvih, *g*) gibanje o posesti in obremenjenji zemljišč, *h*) izkaz o delu in zaslužku káznjencev v kaznilnicah.

Prvotna produkcija obseza dve skupini: 1. obravnava kmetijstvo in gozdarstvo (s 15 poglavji), 2. ima razpravo o produkciji iz rudništva (s 13 poglavji).

Fabrikacija govori: *a*) o malem in *b*) o vélikem obrtu. Véliko obrt ima 12 skupin, *a*) izdelovanje kovin in kovinskega blaga (17 poglavij); *b*) skupina: izdelovanje strojev, orodja, aparatov, inštrumentov, transportnih sredstev (4 poglavja); *c*) skupina: obrt s kamni, zemljami, ilovico, steklom (6 pogl.); *č*) skupina: obrt z lesom, kostjo, kavčukom, gutoperčo (6 pogl.); *d*) obrt z usnjem, kožami, ščetinami, lasmi, perjem (2 pogl.); *e*) skup.: tekstilni obrt (obrt s tkaninami) in tapetarstvo (4 pogl.); *f*) skupina: obrt z obleko, z lišparijami (3 pogl.); *g*) skupina: papirni obrt (2 pogl.); *h*) skupina: obrt z jedili in pijačami (10 pogl.); *i*) kemijski obrt (7 pogl.) in *j*) skupina: tiskarski in umetalni obrt.

Oddelek kupčija ima jedno poglavje, a oddelek p r o m e t obseza 24 poglavij. Da vas ne utruji preveč to suhoparno naštevanje vsega, kar knjiga obseza, naj povém, kar je v knjigi takoj v začetku zelo zanimivo. To so statistične razmere kranjskega prebivalstva *a*) gledé na druge kronovine v naši državni polovici, in *b*) gledé na posamezne politične in sodne okraje občine mesta, trge, vasi itd. Če se ne motimo, zdelalo je te kaj obširne, temeljite tabele na podlogi ljudskega štetja l. 1869. in l. 1880., peró znanega strokovnjaka g. E. Laha, ki je bil tudi v „Lj. Zvonu“ jednako zanimivo tvarino priobčil. Ta del knjige (od str. 4—154), kjer je tudi ponatis repertorija o kranjski deželi c. kr. statistične komisije, ima poleg nemškega tudi slovenski tekst, kar moramo kaj pohvalno omenjati, in kar smatramo za stalno in vedno večjo uporabo slovenskega jezika pri naši trgovinski in obrtni zbornici, ki naj bi v tem oziru posnemala sestro v Trstu, kačera menda še z ministerstvom laški občuje. — Ako bi hotel le nekoliko natanko seznaniti čitatelje z obsegom te knjige, napisati bi moral veliko veliko strani in navesti na tisoče števil. A to bi najpotr-

pežljivejšega čitatelja utrudilo. Zavaljo tega hočem le na kratko omenjati, kaj knjiga z učenimi številkami, kolonami in rubrikami pripoveduje o kupčiji in obrtu na Kranjskem.

Trgovcev, véletržcev, kupcev, kramarjev itd. bilo je l. 1880. na Kranjskem 3008, za 338 več kakor l. 1875., ko je bilo od ljubljanske zbornice izšlo jednako obširno in zanimivo poročilo. Največ trgovcev šteje Ljubljana (543), potem sodni okraj ljubljanske okolice (234); najmenj pa radeški sodni okraj (25).

Malih obrtnikov ali rokodelcev je bilo l. 1880. na Kranjskem 2895, torej 9 več kakor l. 1875. Ljubljana jih ima seveda največ (389), potem pa kamniški sodni okraj (277); najmenj pa trebanjski sodni okraj, samó 10, kar je silno malo. Kajti po domače rečeno, ves sodni okraj trebanjski, ki šteje nad 10.000 ljudij, ima v vsem skupaj le 10 davek plačujočih krojačev, čevljarjev, mizarjev, kovačev, ključaničarjev, kleparjev, kolarjev, sodarjev, lončarjev, sedlarjev itd. itd; reci v vsem skupaj samó deset.

Vélikí obrt je na Kranjskem še slabši. O velikem obrtu se more itak samó na Gorenjskem govoriti; Notranjska in Dolenjska (razven fužin pri Žužemberku in Gradca pri Črnomlji) nimate ničesar. Vélikih obrtnikov navaja sicer naša knjiga 2608 (l. 1875 — 2520), a med temi je 1608 mlinarjev in 650 žagarjev, ki si bodo v veliko čast šteli, da jih knjiga uvrstuje med vélike obrtnike; kajti parnih mlinov in žag (njih posestniki so pač vredni takega imena) je na Kranjskem kaj malo, recimo kacic 5.

Vélikih obrtnikov bi bilo po ti knjigi v ljubljanski okolici največ (232), toda 146 je mlinarjev, 30 žagarjev in 28 izdelovalcev pohištva (Vižmarje, Št. Vid z okolico); najmenj vélikih obrtnikov je v trebanjskem okraji (27), in sicer 21 mlinarjev, 6 pa žagarjev. Takih okrajev je pa več na Kranjskem, kjer razven mlinarjev in žagarjev nima niti jednega vélikega obrtnika. (Vélikí obrtnik je tak rokodelc, ki ima v svoji delavnici po kacic 20 pomočnikov). Taki okraji so: postojinski, bistriški, vipavski, véliko-laški, krški, kostanjeviški, mokrónoški, zatiški, loški, logaški, črnomaljski.

Brez gostilen in krčem pa ni nijednega okraja na Kranjskem; vseh je 3771, (l. 1875 pa več, namreč 3863), največ v ljubljanski okolici (344), najmenj v tržiškem okraji (42).

Kako je z domačim obrtom na Kranjskem, v ti knjigi ni povedano. Seveda, kajti domača industrija je le pristranski zaslužek pri poljedelstvu in tudi po postavi med obrt ni všteta. O domači industriji itak prejšnje poročilo (od l. 1875.) kupčijske zbornice temeljito govori, in od l. 1875. se v ti stroki tudi nič izpremenilo ni. Kakšen skupen efekt ima ta knjiga na čitatelja? Obilne številke, ki so v nji nakopičene, kažejo, da

imamo Kranjci sicer veliko strok industrije zastopanih, četudi le v majhni meri — ali na drugi strani nam praznota pri izkazih o stanju obrta po raznih krajih kaže, da je še malo malo obrta na Kranjskem, in da je tudi naša kupčija še v povójih. Ako primerjamo našo domovino s sosednimi deželami, na prvi hip se prepričamo, da je okrog in okrog nas boljši in večji obrt, in bolj razvita kupčija. Kranjci smo v tem zaostali. Pa saj ni čuda; narod naš ni bil pred 1848. letom svoboden, torej ničesar storiti ni mogel, ni smel. Po dobljeni svobodi je bil premalo izobražen, da bi se bil takoj povzdignil. Poleg tega mu je manjkalo in mu še danes manjka denarnih sredstev — Kranjec nima bogatega plemstva, nima bogatih véleposestnikov, bogatih véletržcev. Kapitala je malo v deželi; kar so ga kranjske čebelice (varčne duše) nabrale, združen je v rokah kranjske hranilnice. Za prosep domače kupčije in domačega obrta se pa ta denar ne rabi, ali brez denarja ni misliti, da bi se industrija obudila, razvila in okrepčala.

Nekaj pa more taka knjiga, ki ima s številkami stanje vsekupnega materijalnega gibanja razjasnjeno, pripomoči, da se pot razširi obrtu in kupčiji na Kranjskem. Domoljubi, ljudski zastopniki nahajajo v knjigi vse potrebne podatke za razprave o kateri koli stroki javnega življenja. S temi podatki morajo računati tudi državni faktorji, ki imajo usodo naše dežele v rokah. Nanje se morajo opirati tudi vsi politiki. Tem bi jaz toplo knjigo priporočal; osobito pa še ónim, ki iščejo potrebne tvarine za razne uvodne in poučne članke v naših novinah. Kolikor listov šteje knjiga, za toliko člankov ima ona gradiva — seveda v trdih suhih kosteh — v številkah, katere je treba še le obdati z mesom in s krvjo!

Stalo je veliko truda tajništvu sl. trgovinske zbornice, da je nabralo toliko tvarine, četudi so mu pomagali uradi cesarski in občinski. Verjetno je, da nabrani dodatki še vsekdar niso bili zanesljivi, da je bilo morebiti treba z računanjem prepričati se o njih veljavi. Poleg tega statističnega poročila kranjske trgovinske zbornice imam v rokah tudi poročilo štajerske graške sestre o štajerskih razmerah za l. 1873—74, ali z veseljem moram priznavati, da se mi vidi naše kranjsko poročilo pregledneje sestavljeno od ónega. Kar nadalje svedoči o marljivosti naše zbornice in njih upravnikov (osobito g. tajnika, cesarskega svetovalca Murnika,) je to, da je vladi in občinstvu izdala v teku 6—7 let dvoje obširnih in kaj rabljivih poročil; a graška zbornica od l. 1877. še ni izdala nijednega objavila, in taka je tudi s koroško trgovinsko zbornico. Vse priznanje za služi torej duša in vodja trgovskih in obrtnih razmer na Kranjskem, gospod cesarski svetovalec Murnik!

Ali se ob knjigo čisto nič ne spotikamo? Želeli bi le, da bi se bila vsa knjiga tiskala tudi v slovenskem jeziku. Kranjska trgovinska zbor-

nica sicer nima veliko novcev na razpolaganje, a je vendar veliko svoto vteknila v tiskanje tako dragocenih poročil. Naj stori še jeden korak dalje; naj dodá še par stotin, da se bode pri bodočem poročilu rabil tudi prvi jezik naše dežele. Več ko se bode tiskalo slovenskih knjig, bolj se bode pospeševal domači obrt, ki mora biti tudi dejansko naši zbornici na srci.

J. L.

Knjižne redkosti slovenske.

Spisal L. Žvab.

(Dalje.)

III. Zakonodanje.*)

Erberg (Danielis ab) Carni Gottseviensis AA. LL. et Phil. Magistri, J. U. D. Criminalium Causarum Actuarii et Provinciae Carnioliae Secretarii, sub nomine: Fidu (?) Academici Operosi Labacensis:

1. Erbrechts ausser Testament und andrer letzten Willen, auch was deme anhängig in Dero Erbherzogthum Krain (Neue Satz- und Ordnung Carls VI. Röm. Kaisers). Grätz Anno 1737, in Fol. Etiam Tergesti reimpress. 1775, in germanico et carniolico idiomate. (Bibliotheca Carnioliae 1862 pg. 18.)

Zeló koristno bi bilo, združiti vse starejše zakone pisane sè slovensščino. Nekoliko sta jih razglasila med ostalim gradivom P. pl. Radics v „letopisi Matice slovenske“ za 1879. l. v sestavki „slovensščina v besedi in pismu“ od 25. do 33. str. in Gašpar Križnik v „letopisi Mat. slov.“ za 1881. l. v spisi „donesek zgodovini slovenskega knjigoznanstva“ na 200. in 201. str. Tem zakonom dodajem pričujoče:

2. 1797. leta 29. marcija meseca iz glavnega stanú v Logatci: divizijskega generala Bernadotta proglas prebivalcem Krajske in sosednjih dežel. Natisneno v francoskem, nemškem in slovenskem jezici. (M. d. h. V. f. K. 1853. str. 16.)

3. 1805. l. 26. novembra v Ljubljani: proglas, s katerim se opominajo krajski stanovniki, naj natanko izpolnjavajo povelja deželne upravne oblasti, ki se ustanovi, ako bi se bližala francoska vojska. Nemški, francoski in slovenski. (M. d. h. V. f. K. 1851. str. 6.)

4. 1808. l. 12. maja na Dunaji: najvišji ukaz, s katerim se uvaja vojaške prihrana ali reserva. Nemški, slovenski in vlaški. (M. d. h. V. f. K. 1857. str. 157.)

*) V 4. zvezki „Ljublj. Zvona“ na 247. strani je v 7. vrsti izostal naslovni nadpis „II. Pesni“.